

זריזות לעומת עצלות

רבינו בחיי - פתיחה לפרשת ראה

"מחרף עצל לא יחרש וְשָׁאֵל בְּקֶצֶיר וְאָיִן". (משלי כ, ד). שלמה המלך ע"ה דרש בספר משלי לבאר כלל כל המדות הטובות כדי שיתרחק האדם מן המדות המגוננות ויתקרב אל החמודות, ובכללם מדת הזריזות והעצלה, לפי שמדת העצלה היא שורש לנזקים הרבה וסבה לכמה מכשולות: יש עצל בביתו, ויש עצל בגופו, ויש עצל בנפשו, ויש עצל בתורה ובמצות ובמעשים טובים. יש עצל בביתו, כי מי שיצטרך לתקן תקרה בביתו אם יתקנו מידי ויכל לתקנו בהוצאה מועטת, ואם יתעצל בדבר ויתרשל בו סוף שיצטרך להוציא כל ממונו עד שיורש וימך, ועל זה אמר שלמה: (קהלת י, יח) "בעצלתים ימך המקרה". יש עצל בגופו, אם ישתדל האדם בעניני גופו וצרכי מזונותיו וישמח בחלקו ויספיק לו הבינוני ולא יבקש המותרות, אז יוכל להשיגם, ואם יתעצל בהן ולא יחשוב בהן כלל ויסמוך על הנס ימות ברעב, ועל זה אמר שלמה ע"ה: (משלי יג, ד) "מתאוה ואין נפשו עצל". יש עצל בנפשו, כלומר שיתעצל בתקון מדותיה לפי שהנפש במדותיה כדמיון האדמה, כשם שיש אדמה טובה נוחה להעבד, ויש שעבודתה קשה ואף ע"פ כן אין העובד צריך להניחה להפסד ושיתרפה בה אלא שיעמול בה כפי כחו, ועל זה אמר שלמה ע"ה: (משלי יח, ט) "גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית", כן בנפשות יש נפש טובה תקבל המוסר במעט תוכחות ומעט עמל, ויש נפש קשה להנהיגה להמשך אחר השכל, ואם הוא משתדל ועמל בתקון מדות נפשו כעמל העובד באדמתו אין ספק שימשיכנה מעט מעט אל המדות הטובות, ועל זה אמר שלמה ע"ה: (משלי כד, ל) "על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב", המשיל התאוה לשדה לפי שהוא מתולדות החומר, ואם לא ינהיגנו כראוי ויניח התאוה על דרכה הנה הוא משחית גופו ונפשו, זהו: (משלי כד, לא) "וגדר אבניו נהרסה".

יש עצל בתורה ובמצות ובמעשים טובים אם הוא מתעצל בחכמת התורה ואיננו טורח במצות ובמעשים טובים בעולם הזה במה יזכה נפשו לעולם הבא, וזהו שאמר בכאן: מחרף עצל לא יחרש ושאל בקציר ואין, יאמר כי העצל אינו משתדל במה שיצטרך באותו זמן שהוא ראוי להשתדל בו, והמשיל כל עצל באיזה דבר שיהיה לעובד אדמה שהוא יושב בטל בחורף שהוא זמן החרישה ולא יחרוש, והמשיל עוה"ז לחורף שהוא זמן ממשלת הלבנה ועולם הבא שהוא עקר המשילו לקיץ שהוא ממשלת השמש, ודבר ידוע לכל משכיל כי השמש והירח בעליונים דוגמא והשמש עקר.

נמשך..

זריזות לעומת עצלות

רבינו בחיי - פתיחה לפרשת ראה - המשך

וכן מצינו בשיר השירים שהמשיל שלמה ע"ה הגלות לחורף, הוא שאמר: (שיר השירים ב, יא) "כי הנה הסתו עבר" וגו', וכבר דרשו רז"ל: (ע"ז ג א) העולם הזה דומה לערב שבת והעולם הבא דומה לשבת, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח מהיכן אוכל. בארו לנו כי כשם שיום השבת הוא יום מנוחה, לא יום המעשה והטורח, כן העולם הבא עולם המנוחה והגמול, לא עולם המעשה, ומזה אמרו: אם לא טרח מהיכן אוכל, וזהו: ושאל בקציר ואין.

ומה שאמר "מחורף" ולא "בחורף" כשם שאמר "בקציר", ענינו: מפני פחד החורף, כי כן דרכו של עצל שיטעון טענה למניעתו על הדבר, כענין שכתוב: (משלי כו, יג) "אמר עצל שחל בדרך", ומה שנמנע מהחרישה מפני עצלותו, יתלה אותו לפחד הקור. והכונה לשלמה בגנותו תמיד מדת העצלה, **כדי להמאיסה בעיני הבריות ושיתרחקו ממנה ושיתקרבו אל מדת הזריזות**, והוא שמוכיח ומזהיר בנמלה: (משלי ו, ו) "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וּחכֶם", יאמר: אף על פי שהנמלה היא הפחותה שברמשים, ממנה יש לו לאדם ללמוד דבר חכמה בענין הזריזות שבה שהיא מאספת בזמן אחד מה שתאכל בזמן אחר שלא תוכל לאסוף בו, ועוד כי התבואה שירד עליה המטר היא מוציאה אותה אל הרוח כדי שתתנגב ואחר כך תאסוף אותה ותהיה ראויה להשתמר, ואמר: (משלי ו, ז) "אשר אין לה קצין שוטר ומושל", הכונה בזה שאין לה שכל כלל, שכל מה שהיא עושה אינו מכח השכל אלא מכח הטבע בלבד, ומפני שהשכל יש לו שלשה שמות, והם: חכמה, תבונה, ודעת, ואינן מיוחסין כי אם במין האדם לבדו, ושלתן מין אחד, לכך חזר שלשה שמות של אדנות שכלן מין אחד.

והנה עם מדת הזריזות יוכל האדם לקנות חיי העוה"ז ועם העצלה יכול להפסידם, ועם הזריזות יוכל לקנות חיי העוה"ב ועם העצלה יפסידם, עם מדת הזריזות יקיים המצות, ויגיע לו מהם החיים והטוב והברכה, ועם העצלה יביא לו המות והרע והקללה, **שהרי הרשות נתונה לו והכל תלוי בבחירתו ורצונו, וכל הדברים הם מסורין בידו לעשות טוב או רע, ואז תבא לו ברכה על הטוב והקללה על הרע.** וזהו שכתוב: **רְאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה.**

לעשות את היהדות ממשית

נתיבות שלום – (רבי שלום נח ברזובסקי מסלונימא) ענין לשון 'ראה'

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה... למה אמר לשון ראייה על הדברים, והיה צ"ל שמע או דע, וכמו שנאמר בכתוב שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. וכמ"כ יש לדקדק במד"כ בפר' נצבים, ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע. מה שייך בזה לשון ראייה, וכי זהו דבר הנראה לעינים! והיה צ"ל דע נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו'. ועוד מצינו לשון זה בשבת כדכתיב בפר' בשלח ראו כי ה' נתן לכם השבת וגו', שבכל אלו צריך להבין למה נאמר בהם לשון ראייה.

עוד מקשה באוה"ח על אומרו אנכי, שתיבת אנכי מיותרת לכאורה, שהיה יכול לומר ע"ד הכתוב בפר' נצבים ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וכו', שלא כתוב שם אנכי. עוד הקשה למה אמר ראה לשון יחיד כיון שכל הפרשה בלשון רבים נאמרה. כן יש להבין אומרו לשון היום שנשנה כמה פעמים בפסוקים אלו, מה המכוון בזה?

ויבואר ע"פ מש"כ בעל הטורים, ראה אנכי, ראה עשרת הדברות שפתח באנכי ותקיים אותם, כי כל המצוות כלולות בהם. וי"ל הכונה בזה ע"פ משאחז"ל (מכילתא יתרו) עה"פ וכל העם רואים את הקולות, רואים את הנשמע. שהקולות של עשרת הדברות לא היו כשאר קולות שבעולם שהם רק נשמעים ולא נראים, אלא כל העם רואים את הקולות, שהקולות של אנכי ה"א ששמענו מפי הגבורה היו קולות הנראים וכל ישראל ראו את אנכי ה' אלקיך. והרי שהשרשת האמונה של אנכי ה' אלקיך שהוא מצות אמונת ה', היתה בבהירות בבחי' ראייה, כאדם שרואה דבר בעיניו, וכדכתי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו, שהיה זה דבר הנראה לעינים, וכן כתיב השמר לך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, שהיו אז דברים שנראו לעינים, והשרשת האמונה הזאת היא נצחית, ויהודי מסוגל תמיד להגיע לבהירות באמונה של אנכי ה' אלקיך בבחי' ראייה.

וזהו פ"י ראה אנכי, שהוא ציווי נצחי שתראה את עשרת הדברות, שתהיה בהירות אמונתו בבחי' ראייה כדבר הנראה לעינים. וזהו ההמשך, את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה"א, שע"י הבהירות הזאת באמונה של אנכי ה"א בבחי' ראייה תדע כי הברכה הגדולה ביותר היא אשר תשמעו אל מצוות ה' אלקיכם, שזהו אושר החיים הגדול ביותר. וכן להיפך תדעו שהקללה ח"ו היא אם לא תשמעו.

ולפ"י מבואר מדוע כתיב ראה בלשון יחיד, כיון שקאי על עשרת הדברות שנאמרו כולן בלשון יחיד, לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תחמוד. והטעם בזה, לפי שעשרת הדברות נאמרו לכל יהודי ויהודי לפום דרגתו, ממש רבינו ועד הפחות שבישראל, שאותם הדברים יש בהם כפשוטו השייך לאדם פשוט, ויש בהם בחי' דקה מן הדקה השייך למשה רבינו לפי קדושתו, ולכן נאמרו בלשון יחיד לכל אחד ואחד כמדרגתו.

שכר ועונש

יא : (כו) רָאָה אֲנֹכִי נִתְּן לַפְּנִיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה :
 (כז) אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת יְקֹזֵק אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה
 אֲתֶכֶם הַיּוֹם :
 (כח) וְהַקְלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת יְקֹזֵק אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
 אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם לְלַכֵּת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתֶם :

דברים רבה פרשה ד

א"ר אלעזר הסייף והספר ירדו כרוכים מן השמים, אמר להן אם תעשו מה שכתוב בספר הזה אתם ניצולים מן הסייף הזה ואם לא תעשו אתם נהרגים בסייף הזה... כך אמר הקב"ה לישראל אם עשיתם את רצוני הרי הטוב והברכה ואם לאו הרי הקללה הרי שתי דרכים לפניכם ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה.

ד"א ראה אנכי א"ר אלעזר משאמר הקב"ה הדבר הזה בסיני באותה שעה (איכה ג) מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אלא מאיליה, הרעה באה על עושי הרעה והטובה באה על עושי הטובה... ולא עוד שנתתי לכם שני דרכים אלא שנכנסתי לפנים משורת הדין ואמרתי לכם ובחרת בחיים.

מה כתיב למעלה מן הענין [יא, כב] כי אם שמור תשמרון... אמר בר קפרא הנפש והתורה נמשלה בנר, הנפש דכתיב (משלי כ) נר ה' נשמת אדם והתורה דכתיב (שם : משלי ו') כי נר מצוה ותורה אור. אמר הקב"ה לאדם, הזה נרי בידך ונרדך בידך, נרי בידך זו התורה ונרדך בידי זו הנפש, אם שמרת את נרי אני משמר את נרדך ואם כבית את נרי אני מכבה את נרדך.

העמק דבר ויקרא פרשת בהר - בחקותי פרק כו

דיש לדעת דשכר ועונש של המצות אינם כגזרת מלך שתלוי בדעתו ורצונו בכל שעה לעשות כמו שלבו חפץ, אלא כדבר הרופא המזהיר את האדם ממאכלים אלו שיזיקו, שאין הדבר תלוי ברצונו, אלא מודיע מה שנעשה בבריאת הטבע, וכך המצות והעבירות כך נוסדו מהבורא ית' שיהא שכר ועונש תלוי בקיומן ובבטולן, וכדאי ברבה ר"פ ראה משעה שהקב"ה אמר ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, שוב אין הקב"ה עושה כלום אלא המצות עושות שלהן והעבירות עושות שלהן שנאמר מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, והרי זה כמו שכר ועונש של הרופא שאין הרופא מעניש כלל בידיעתו שעבר האדם על אזהרתו אלא נענש מעצמו, ולא כעונש של המלך שאין העונש בא אלא בידיעה ופעולת המעניש, ובמדרש תהלים צ"ב מבואר באריכות ענין העונשין שהוא משל לרופא שהזהיר לחולה כו' לבסוף שנענש החולה אמר אני עשיתי לעצמי ע"ש.

שכר ועונש

איכה ג: לח מפי עליון לא תצא הרעות והטוב: לט מה-יתאונן אדם חי גבר על-חטאו: **רש"י - מפי עליון וגו'.** ואם באתי לומר לא מידו באה אלי הרעה הזאת מקרה היא שהיה לי, אין זאת, כי אם בין רעות בין טובות מי זה אמר ותהי אם ה' לא צוה ומפיו לא תצא הן רעה הן טובה אבל מה יש להתאונן אדם חי גבר על חטאיו כל איש ואיש יתאונן על חטאיו כי הם המביאים עליו הרעה. מפי עליון לא תצא, אמר רבי יוחנן מיום שאמר הקב"ה (דברים ל') ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וגו' לא יצא רעה וטובה מפיו אלא הרעה באה מאליה לעושה רע והטוב לעושה טוב לפיכך מה יתאונן למה יתרעם האדם אם לא על חטאיו:

מיכה ז: טז - וישתמר חקות עמרי וכל מעשה בית-אחאב ותלכו במעצותם למען תתי אתך לשמה ולשפיה לשרקה וחרפת עמי תשא **מלבי"ם -** וז"ש למען תתי אותך לשמה שתהיה שממה לגמרי, וחרפת עמי תשא ר"ל ואתם תסבלו עונש על חרפת עמי שאתם גרמתם זאת שיהיו לחרפה ע"י מעשיכם הרעים:

מלבי"ם דברים פרשת עקב - ראה פרק יא

...כי ה' השפיע רוח חיים בשפע הנשפע אל המערכת שיהיה תלוי ועומד לפי מעשה בני אדם יושבי שפל לטוב או לרע כמ"ש אם שמוע תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם בעתו וכו' פן יפתה לבבכם וכו' ועצר את השמים ולא יהיה מטר, עד שהעולם הגדול נערך לעומת האדם שהוא העולם הקטן כשני כלי זמר הנערכים בסדר מיוחד ובערך מיוחד שהנבל הגדול ישמיע קול זמירות קול שמחה או קול עצב לעומת זמירות הנבל הקטן כמ"ש בזה במק"א עד שהברכה והקללה שתהיה בעולם הגדול הוא תלוי לפי הברכה והקללה אשר יצאו מן האדם שהוא העולם הקטן, שעז"א שאני נותן לפניכם ברכה וקללה, שהברכה והקללה שיהיה בעולם הגדול יהיה נמשך לפי מעשיכם ותלוי בידכם, ומפרש:

את הברכה אשר תשמעו, א"כ זה עצמו מה שתשמעו אל מצות ה' הוא הברכה, ולא תחשבו שהשכר והעונש שבעה"ז הוא דבר שחוץ מהמעשה, וכמו האדון שיעד לעבדו שכר אם ישמע למצותו ועונש אם ימרה דברו שזה תלוי ברצון האדון ואינו רצוף בטבע המעשה עצמו, לא כן הוא כי דומה למ"ש הרופא להחולה שאם ישמור הסדר שניתן לו ברפואה יהיה בריא אולם ובהפך ימות שזה מקושר עם טבע המעשה עצמה, ועז"א את הברכה אשר תשמעו, אולם הודיעם שה' יתן להם ברכה עוד טרם יעשו מעשה כמו שהביאם אל הארץ וכבש לפניהם ז' עממין עוד בטרם קיימו המצות התלויות בארץ כי נתן להם הברכה כדי שיהיה להם ארץ חפץ שיוכלו לקיים בה תורת ה' ומצותיו וז"ש את הברכה אשר תשמעו בעתיד:

שכר ועונש

ספר החינוך קעא – הנהגת המצרע וכל מטמאי אדם בפריע ופרימה

משרשי המצוה. שיקח דמיון בנפשו בהרחקתו מבני אדם כי בסבת החטא ירחק האדם מכל טוב, למען ישוב מדרכו הרעה. וזהו אמרם זכרונם לברכה (ערכין טז ב) הוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו, ובין אדם לחברו, ולפיכך מחוץ למחנה אהלו. ולכן ראוי שיקרא לכל אדם שיסורו ממנו. וכלל גדול בכל הדברים במדה שאדם מודד בה מודדים לו (סוטה ח ב). ופרוש דבר זה לא ידעוהו רבים, כי יחשבו לפרש דבר זה אצל השם יתברך בדגמת גמול בני אדם, שכל אחד ישלם את חברו גמול כפי הטובה שעשה עמו או כפי הרעה, ולא כן הענין אצל השם ברוך הוא חלילה כי אין עם השם ברוך הוא כי אם טובה וחסד ורחמים לעולם, ובכל עת ובכל שעה טובו מוכן אל כל הראוי לקבלו ולא ינום ולא יישן שומר ישראל (תהלים קכא ד). ומה שאמרו זכרונם לברכה (שוטה שם) אצלו ברוך הוא במדה שאדם מודד בה מודדין לו, הכונה לומר כי לפי מעשה האדם אם לטובה אם להפך, יתכן לקבלת הגמול, כי לעולם באותו הענין שישים כל מחשבותיו ויעשה מעשיו, בדוגמתו ממש תמשך עליו הברכה או ההפך.

וכן אמר הכתוב (איכה ג לג) כי לא ענה מלבו ויגה בני איש. וכתוב גם כן (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה וגו'. כלומר שהשם יתברך לא יחייב בריה מחפצו בחיוב, כי האל הטוב חפץ בטוב לעולם. אבל האדם הוא שמחייב את עצמו בנטותו מן הישר ויסיר מגופו ההכנות המכשירות אותו לקבל הטובה. והמשל על זה, ההולך על דרך ישר ופנוי מאבנים ומכל דבר המכשיל ויש לדרך גדר קוצים מכאן ומכאן ועבר אחד ונתחכך בגדר ונכוה, באמת אין לומר על האיש הזה שהשם חפץ בכותו, אבל הוא הגורם כי לא נזהר ללכת בישר. וכמו כן בעל החטא מדת הדין תחיבנו על חטאו על כל פנים, ואין לומר עליו שהאל הטוב יחפץ בחיובו, אבל בהמנע ממנו הטוב מצד חטאו [ימשך] ימצא אליו הרע, ובעין דבר זה אמרו זכרונם לברכה (ב"ר פנ"א ג) אין דבר רע יורד מלמעלה.

וכלל דברינו כי כל המקרה הרע המתחדש באדם, הוא פעלה המתחדשת באדם בהסתרת פני השם יתברך מן האיש, כלומר שהשם יתברך מסיר שמירתו מעליו מצד חטאו עד שיקבל הענש הראוי לו לפי החטא, ואז יצוה מלאכיו לשמדו כאשר בתחלה, וכמו שכתוב (דברים לא יז) והסתרת פני מהם והיה לאכל ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני וגו' (דברים לא יז). וכתב חכם אחד (כוזרי ד ג) ידענו כי השם אחד, והשנוי יבוא מהמקבלים, והשם לא ישנה מעשיו, כי כלם הם בחכמה.

שכר ועונש

מהר"ל - תפארת ישראל פרק ז

וכאשר הנביאים היו מוכיחין את ישראל, היו מוכיחים אותם בדברים הטבעיים, כמו שאמר הנביא ישעיה (א, ג) "ידע שור קונוהו וגו'". ומשה אדון כל הנביאים אמר (דברים לב, א) "האזינו השמים". ואמרו בספרי (דברים ל, יט) על זה, אמר להם, הסתכלו בשמים ובארץ וכל אשר במ אשר בראתי לשמש אתכם, ואין להם שכר ועונש, והם לא שנו מדתם. ראיתם השמש הולך למזרח, או שמא זרעתם את האדמה חטים, והיא העלתה שעורים. ואם אתם מקיימים תקבלו שכר, ואם לאו תקבלו עונש, על אחת כמה וכמה!

ספר העיקרים מאמר א פרק ז

...הנכון שיראה לי בספירת העקרים שהם שרשים ויסודות לתורה האלהית הוא, כי העקרים הכוללים וההכרחיים לדת האלהית הם שלשה, והם מציאות השם, וההשגחה לשכר ולעונש, ותורה מן השמים. ואלו השלשה הם אבות לכל העקרים אשר לדתות האלהיות... ותחת כל עקר מאלו שרשים וסעיפים משתרגים ומסתעפים מן העקר ההוא, כי תחת מציאות השם הוא שורש היותו קדמון ונצחי ודומיהו, ובכלל תורה מן השמים הוא ידיעת השם והנבואה ודומיהו, ובכלל ההשגחה הם השכר והעונש בעולם הזה לגוף ובעולם הבא לנפש.

והמורה על היות ג' העקרים הללו שרש ויסוד לאמונה אשר בה יגיע האדם אל הצלחתו האמתית, הוא מה שיסדו לנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת מוסף של ראש השנה ג' ברכות, שהם מלכיות זכרונות ושופרות, שהם כנגד ג' עקרים הללו, להעיר לב האדם כי בהאמנת העקרים הללו עם סעיפיהם ושרשיהם כפי מה שראוי יזכה האדם בדינו לפני השם.

כי ברכת מלכיות היא כנגד עקר מציאות השם, ויורה על זה נוסח הברכה, על כן נקוה לך ה' אלהינו לראות מהרה בתפארת עוזך, להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתו, לתקן עולם במלכות שדי וכו', יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון, ויקבלו כולם את עול מלכותך.

וכן ברכת זכרונות תורה על ההשגחה והשכר והעונש, וכן יורה נוסח הברכה, אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם לפניך נגלו כל תעלומות וכו'.

נמשך...

שכר ועונש

ספר העיקרים מאמר א פרק ד - המשך

וברכת שופרות היא לרמוז על העקר השלישי שהוא תורה מן השמים, ועל כן היא מתחלת אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמהם, מן השמים השמעתם קולך וכו', ולפי שמתן תורה היה באמצעות קול שופר חזק מאד כמוהו לא נהיה מן העולם, נקראת שופרות, כי הקולות והלפידים שהיו שם כבר היו בעולם כיוצא בהם או ממינם, אבל קול השופר בזולת שופר לא היה מעולם ולא יהיה כן עד זמן הגאולה, שהיא שעה שתתפרסם תורת האמת בפני כל העולם, ועל אותה שעה נאמר וה' אלהים בשופר יתקע (זכריה ט' יד), כפי דעת קצת החכמים...

ולרמוז אל שלשת העקרים הללו שהם סבת ההצלחה כללם ישעיה בפסוק אחד, אמר פי יקֹזֵק שִׁפְטֵנו יִקְזֹק מְחֻקְנוּ יִקְזֹק מְלַכְנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנו: (ישעיהו ל"ג כ"ב), אמר ה' שופטנו לרמוז על עקר ההשגחה, ועל דרך קרוב מצדיקי מי יריב אתי נעמדה יחד וגו' (ישעיהו נ' ח'), כלומר ומזה הצד ראוי שנזכה בדין. ואמר ה' מחוקקנו לרמוז על תורה מן השמים שהוא העקר השני, כי מחוקק יקרא נותן התורה, כמו כי שם חלקת מחוקק ספון (דברים ל"ג כ"א), שנאמר על משה לפי שנתנה תורה על ידו. ואמר זה על דרך שְׁמָעוּ אֵלַי יִדְעִי צְדָקָה עִם תּוֹרָתִי בְּלִבָּם אֶל תִּירְאוּ חֲרַפַּת אָנוּשׁ וּמַגְדִּיפֹתֵם אֶל תִּחַתּוּ: (ישעיהו נ"א ז'), כלומר אף אם לא נזכה בדין מצד שהוא שופטנו, לפי שהשופט אי אפשר לו לעבור על החק המונח מאחר, הנה מצד שהוא נותן התורה והוא המניח החקים ראוי שנזכה בדין. ואמר ה' מלכנו לרמוז על העקר השלישי שהוא מציאות השם שהוא מלך על כל העולם ונקרא ביחוד מלך ישראל וגואלו, ולומר כי אף אם מצד היותו מחוקק לא ירצה להעביר על החק, מכל מקום מצד היותו מלכנו ראוי שיושיענו, כי המלך יש לאל ידו לעבור על החק ולעשות מה שירצה כדי להושיע את עמו. ועל כן סיים הוא יושיענו, כלומר כי אחר ששלשת העקרים הללו שעקר הצלחת האדם תלוי בהאמנתם יש לנו בהם יתרון על כל העולם, ראוי שיושיענו ביחוד על כלם...

המצוות אינן מִשָּׂא או טרחה ח'ו- הצורך בגישה הנכונה

ספר החינוך תמא

לפדות קדשים שנפל בהם מום - שנצטוינו לפדות קדשים שנפל בהם מום ולוקחין בדמיהן בהמה אחרת לקרבן, ואחר הפדיון הם יוצאין לחלין וזובחין ואוכלין אותן הבעלים כחלין גמורים, ועל זה נאמר (יב:טו) **רַק בְּכָל אֹתוֹ נִפְשָׁךְ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בֶּשָׂר כְּבָרְכַת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יֹאכְלֻנּוּ כַצְּבִי וְכֹאֵיל:**

...משרשי המצוה. שהיה מחסדי האל עלינו להרשות אותנו להנות מבהמות הקרבן, אחר שנפל בהם מום, ואף על פי שכבר נפרשו להיות קדש וכח שם שמים חל עליהם, צדיק הוא השם וצדקה יעשה עם בריותיו ושבט מלכותו ורוממותו יקל מעליהם, ולא ידקדק עמם לאמר אל תגעו בקדש מאחר שהיה לי אפילו רגע אחד, ועוד הפליא חסדו עמנו וחיבנו בדבר במצות עשה, שאילו הניח הדבר ברשותנו לבד אולי עדין נחוש מדרך חסידות לגע בהן, אבל אחר שיש קיום מצוה בדבר לא ישאר שום חשש בענין, ומטעם זה באר הכתוב באור רחב לאמר, הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל כלומר, שאין קדשת הגוף חלה עליהם לעולם, כלומר, אכלוהו מבלי פקפוק כלל.

ספר החינוך תלח

שיביא כל נדריו ברגל ראשון - שכל מי שנדר או התנדב שום קרבן למזבח או שום דבר לבדק הבית בתוך השנה, שיביא אותו ברגל שפגע בו ראשון אחר נדרו, שנאמר (דברים יב:ה) **כִּי אִם אֶל הַמִּקְוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת שְׂמוֹ שֵׁם לְשָׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבִאתָ שָׁמָּה: וְהִבֵּאתֶם שָׁמָּה עֲלֵתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרֵתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יְדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבְּתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקֹרְכֶם וְצֹאנְכֶם:** ונדרים זהו נדר, כלומר דאמר הרי עלי קרבן ולעולם חיב באחריותו עד שיקרב אותו ונדבותיכם זו נדבה...

משרשי המצוה. לפי שאין ראוי לו לאדם שיתעצל במה שנדר לעשות מצוה, כידוע בין בני אדם, שהזהירם הרבה במה שיש להם לעשות במצות מלכי ארץ, כל שכן מצות מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ומכל מקום לא תטריחנו התורה לעלות מיד, פן ימנעו בני אדם מנדרים ונדבות, אבל ברגל שיש להם לעלות שם, יזהירם לשלם נדרם. ולענין לעבר עליהם בבל תאחר אינו אלא עד שלשה רגלים, וכמו שנכתב בעזרת השם בסדר כי תצא במצות קיום מוצא שפתיים (מצוה תקעד).

המצוות אינן מִשָּׂא או טרחה ח'ו- הצורך בגישה הנכונה

משלי ג: י"ז-יח - דְרָכֶיךָ דְרָכֵי-נֶעַם וְכָל-נְתִיבוֹתֶיךָ שְׁלוֹם :
 עֵץ-חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתַמְכֶיךָ מְאֹשֵׁר :

רלב"ג

דרכיה דרכי נועם - הנה דרכי התורה הם דרכים שינעמו וימתקו מאד
לאדם כי לא העמיסה על האדם שום מעמס יקשה לו אבל כל מה
שבה מן המצות והאזהרות הם דברים ערבים ורצויים בעצמותם לא
 כנימוסי הגוים שהיו מעמיסים בהם דברים קשים גם את בניהם ואת
 בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם וכל נתיבות התורה הם שלום לגוף
 לנפש כמו שהתבאר מדברינו בדברי התורה כי כלם ישירו אל בריאות
 הגוף ובריאות הנפש הנה התורה היא עץ חיים לאשר הם מחזיקים בה
לשמור ולעשות ולחקור בעניניה ובאופן החכמה אשר יישירו אליה
וסומכי התורה שמחזיקים אותה לעמוד על הסבות בדבריה הוא
מאושר כי מזה הצד יתיישר לעמוד על כוונותיה לא שיקל בעניניה
ויעבור בהם כעברו על ספרי קורות הימים אשר יגידו איש לאיש...

ישעיהו מב: כא - ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר :
מלבי"ם - ...שה' הרבה לישראל תורה ומצות נוספות על תורת בני נח
 ושבע מצות שנתן להם, ובהכרח כי לא היה זה לבעבור יכבד עליהם
למצוא האושר והנצחיות, רק לבעבור יצדיקם ויזכה אותם במה
שהרבה להם האמצעיים והנתיבות אשר יובילו אותם אל האושר
 היותר גדול, שיהיו מושגחים ודבקים בה'. מבואר מזה כי חפץ ה'
 ורצונו במה שהרבה לישראל תורה ומצות היה למען הצדיקים
 ולזכותם, וז"ש ה' חפץ למען צדקו, כי לכן יגדיל תורה ויאדיר...

הושע י: יא - וְאֶפְרַיִם עֲגָלָה מְלַמְּדָה אֶהְבֵּתִי לְדוֹשׁ וְאֲנִי עֹבְרֹתִי עַל-טוֹב
צְנֹאָרָה אֶרְפֵּיב אֶפְרַיִם יַחְרוֹשׁ יְהוּדָה יִשְׁדָּד-לוֹ יַעֲקֹב :
רדק - ואני עברתי על טוב צוארה. כשעברתי עליה לתת עליה עול
 להיות צוארה שמן עשיתי שלא הכבדתי עולה כי הפרות שמכבידים
עולם צוארם כחוש ור"ל במשל שלא הכביד עליהם עול המצות

הושע יא: ג - וְאֲנֹכִי תִרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחֶם עַל-זְרוּעֹתַי וְלֹא יָדְעוּ כִּי
רְפָאתִים :
רדק - ואנכי תרגלתי לאפרים. זכר אפרים לפי שהוא עשה העגלים
 אמר ואיך יגמול לי זאת כי אנכי עשיתי להם כמה טובות והרגלתיים
 לרגלים ולא הטרחתיים במצותי ובעבודתי :

המצוות אינן מְשָׂא או טרחה ח'ו- הצורך בגישה הנכונה

ויקרא רבה כז:ו

אמר ר' יצחק משל למלך ששלח פרוזדוגמא שלו למדינה מה עשו בני המדינה עמדו על רגליהם ופרעו את ראשיהם וקראוה באימה וביראה ברתת ובזיע כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל הדא פרוסדוגמא דידי לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם שתהא קורין ק"ש לא עומדין על רגליכם ולא פורעין את ראשיכם אלא (דברים ו) בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך אמר ר' יהודה בר ר' סימון אמר הקב"ה עשרה מיני בהמות מסרתי לך שלשה ברשותך וז' אינן ברשותך שלשה ברשותך (שם יד) שור שה כשבים ושה עזים וז' אינן ברשותך איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם להתייגע בהרים להביא לפני קרבן מאלו שאינן ברשותך אלא ממה שברשותך מן הגדל על אבוסיך הדא הוא דכתיב שור או כשב או עז :

מגיד משנה הלכות שופר וסוכה ולולב ח:טו

השמחה שישמח אדם בעשיית מצוה וכו'. דברי רבינו מבוארים בכ"מ בגמרא ובבבמה מדליקין אמרו ושבתתי אני את השמחה זו שמחה של מצוה. ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן ויעשה הטוב מצד שהוא טוב ויבחר באמת מצד שהוא אמת ויקל בעיניו טרחן ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל לפי ששמחת שאר דברים תלויים בדברים בטלים שאינן קיימים אבל השמחה בעשיית המצות ובלמידת התורה והחכמה היא השמחה האמיתית. וזהו ששלמה בדרכי מוסרו שבח שמחת החכמה ואמר בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני :

מורה נבוכים ג:מז

ה'מצוות' אשר כלל אותם הכלל השנים עשר והם אשר ספרנום ב"ספר טהרה" ואף על פי שכבר זכרנו תועלתם בכלל אני מוסיף עליהם באור ואתן טעם הכלל כראוי ואחר כן אתן טעם מה שהתבאר לי טעמו מפרטיו : ואומר שזאת תורת האלוה אשר נצטוה בה 'משה רבינו' והתייחסה אליו לא באה רק להקל העבודות והטרחים. וכל מה שאפשר שתדמה בקצתם שיש בו צער או טורח גדול אינו רק מפני שאינך יודע המנהגים ההם והדעות הנמצאות בימים ההם. ראה ההפרש אשר בין שישרוף האדם את בנו לעבודת אלוקיו ובין שישרוף בן יונה לעבודת אלוקינו. כתוב ב'תורה' "כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלוקיהם" - זאת היתה עבודתם לאלוקיהם; ומעבודותינו בכיוצא בזה לשרוף בן יונה או מלא כף סולת. ולפי זה הענין הוכיח האלוה אומתנו בעת מרותה (מיכה ו) "עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך? - ענה ביי" ונאמר עוד בזה הענין "המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה? מדוע אמרו עמי רדנו וגו'?" - רצונו לומר אי זו מצות טורח היתה להם בזאת התורה עד שיצאו מכללה? וכבר קראנו האלוה ית' ואמר "מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וגו'?" כונת אלו הפסוקים כולם - ענין אחד. זאת היא הקדמה גדולה לא תסור משכלך.

נדיבות – לב טוב – עין טובה

ספר החינוך תעז

שישמיט כל הלואותיו בשביעית - לעזב החובות בשנת השמטה, ועל זה נאמר (דברים טו ג) ... וְאֶשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אַחִיךָ תִשְׁמַט יָדְךָ, וּנְכַפְלָה הָאֲזָהָרָה בְּזֹאת הַמְצוּה, שְׁנֵאמַר (שם ב) וְזֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוּטָה כָּל בְּעַל מִשָּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְרַעְהוּ לֹא יִגַּשׁ אֶת רַעְהוּ וְאֶת אַחִיו כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לְיִקְנֹק. וְאָמְרוּ בְּתוֹסֵפֶתָא (מובא בגיטין לו, א) בְּשֵׁתִי שְׁמִטוֹת הַכְּתוּב מִדְּבַר, אַחַת שְׁמִטַּת קִרְקַע וְאַחַת שְׁמִטַּת כֶּסֶפִים.

כבר כתבתי במשפטים במצות שמטת קרקעות (מצוה פד), מה שידעתי בשרש המצוה, ושמטת כספים גם כן, אחר אותו הטעם נמשך, ללמד נפשנו במדות מעלות מדת הנדיבות ועין טובה, ולקבע בלבבנו הבטחון הגדול בשם ברוך הוא, ואז תכשר נפשנו לקבל טוב מאת אדון הכל כולו בברכה והרחמים, וגם נמצא מזה גדר חזק ומחיצה של ברזל להתרחק מאד מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לרענו, כי נשא קל וחמר בנפשותינו לאמר אפילו הלוי ממוני והגיע שנת השמטה אמרה תורה להשמיט ביד המלוה שלא לגזל ושלא לחמד משלו לא כל שכן שראוי לי להתרחק עד הקצה האחרון?

ספר החינוך תעח

שלא יאמץ את לבבו על העני - שלא נמנע החסד והצדקה מאחינו בני ישראל וכל שכן מן הקרובים בדעתינו חלשת ענינם ויש בנו יכלת לסעדם, ועל זה נאמר (דברים טו ז) כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד אַחִיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר יִקְנֹק אֶלְהִיךָ נִתֵּן לְךָ לֹא תֵאֶמֶץ אֶת לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאַחִיךָ הָאֶבְיוֹן, כלומר, מדת הכילות (קמצנות) והנבלה על תשליט עליך, אבל הכן ללבך על כל פנים במדת הנדיבות והחמלה, ואל תחשב שיהיה לך בדבר חסרון ממונד, כי בגלל הדבר ההוא יברכך השם ויפה לך ברכתו רגע קטן מכמה אוצרות של זהב וכסף.

ספר החינוך תעט

מצות צדקה - לעשות צדקה עם הצריך אליה בשמחה ובטוב לבב. כלומר, שנתן מממונו למי שיחסר לו ולחזק העני בכל מה שצריך למחיתו בכל יכלתו, ועל זה נאמר (דברים טו ח) כִּי פָתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ. ודרשו זכרונם לברכה (ב"מ לא, א) אפילו כמה פעמים, ועוד נאמר (ויקרא כה, לה) והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, ואמר עוד (שם לו) וחי אחיך עמך.

רבינו בחיי טו:י

נתון נתן לו...ועוד יכלול "נתון נתן לו" בנחת ודרך תמימות, לא דרך גערה וגסות הרוח, כי בזה יתקיים עשרו, ועל זה אמר שלמה ע"ה: (משלי יג, ח) "כִּפֹּר נַפְשׁ אִישׁ עֲשֹׂרוֹ וְרָשׁ לֹא שָׁמַע גְּעָרָה", אימתי נתקיים עשרו של אדם ויהיה לו כפר וכפרה כשהרש לא ישמע גערה מהעשיר, אלא שנותן לו בלב טוב בסבר פנים יפות...

נדיבות – לב טוב – עין טובה

ספר החינוך תפ

שלא להמנע מהלוות אל הצריכים מפני פחד השמטה שלא תפקיע החוב, ועל זה נאמר (דברים טו ט), הַשְּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעַל לְאֹמֶר קִרְבָּה שְׁנַת הַשָּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינֶךָ בְּאַחִידָה הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עֲלֶיךָ אֶל וְקִזְקֶךָ וְהָיָה בְּךָ חֲטָא. ולשון ספרי (כאן) השמר בלא תעשה, פן יהיה בלא תעשה, כלומר, שאלו שני לאוין באו בזה הענין, זה אחר זה לחזוק.

משרשי המצוה. לחזק ולקבע בלבבנו מדת הנדיבות, ולהרחיק תכלית ההרחקה מדת הכללות (קמפנות), ואין נדיב בעולם כמלוח מעותיו עם היותו יודע שהזמן קרב להשמיט הלואתו ולהפסידה ממנו אם אולי יארע בו אנס או שום מקרה שלא יוכל לתבע הלואתו קדם שנת השמטה, וכל מבין דרכי התורה ומשיג לדעת אפילו מעט בחין ערכה ידע בברור, כי המפזר ממונו אל הצריכים נוסף עוד, וחושך מישר אך למחסר, כי השם יתברך ידין את האדם לפי מעשיו, ויעניקהו מברכתו כפי התקרבו אליה, ומדת הכללות מחיצה של ברזל בינו ובין הברכה, והנדיבות חלק מחלקי הברכה, ונמצא המתנהג בה שהוא בתוכה, ישמע חכם ויוסף לקח.

שמות פרשת תרומה פרק כה

(ב) דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי :

רש"י - ידבנו לבו - לשון נדבה, והוא לשון **רצון טוב**.

אור החיים - ...ויחפוץ ה' שכל נדבה תהיה מלב ולא תהיה הנתינה עד שתקדם הנדבה בלב... עוד ירצה לומר שאינה חשובה ליקראות תרומתי אלא המובא מנדבת לב האדם, והוא אומרו מאת אשר וגו' תקחו את תרומתי, אבל המעושה לא קראה תרומתי אלא תרומה דכתיב ויקחו לי תרומה. **מלבי"ם** - ויקחו לי תרומה. לא אמר ויתנו לי תרומה, שאז היה מ"ע וחיוב על כל אחד ליתן, וה' רצה שתרומה זו תהיה מנדבת לב ורצון חפשי לא ע"י שום הכרח, ואם היה הצווי שיתנו, היו נותנים בהכרח ע"י הצווי, לכן באר שאינו מצוה שיתנו רק שימנו גבאים לקבל ממי שירצה ליתן... לי לשמי, **שלא יערב ברוחו פניה חיצונית להתכבד או להתפאר בנדבתו או ע"מ לקבל פרס רק לשם ה' בלבד...**

שמות פרשת ויקהל פרק לה

(ה) קָחוּ מֵאֲתָכֶם תְּרוּמָה לִיקְוֹק **לֵב נָדִיב לְבוֹ** וְבִיָּאָה אֶת תְּרוּמַת יְקוֹק זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת :

רש"י הירש

ה "נדיב" הוא אדם חפשי ועצמאי, שמעשיו באים רק מכוח ציווי פנימיותו. בעוד ש"נדיב" כשלעצמו דיו לציין את תכונת ההתנדבות שבמעשה, בא הכתוב ומטעים את תכונת ההתנדבות על - ידי צירוף המלה "לב": "נדיב לב" - ובהבלטה יתירה: "נדיב לבו", לבו שלו. בכך מרחיק הכתוב כל דרך של כפייה, ואף כל השפעה חיצונית העשויה לכוון את מעשה המתנדב.

נדיבות – לב טוב – עין טובה

משנה מסכת אבות פרק ב - משנה ט

אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם רבי אליעזר אומר עין טובה רבי יהושע אומר חבר טוב רבי יוסי אומר שכן טוב רבי שמעון אומר הרואה את הנוולד רבי אלעזר אומר **לב טוב** אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך שבכלל דבריו דבריכם.

ר' עובדיה מברטנורא - לב טוב - לפי שהלב הוא המניע לכל שאר הכוחות והוא המקור שממנו נובעים כל הפעולות. ואע"פ שיש לפעולות איברים מיוחדים, מכל מקום הכח המעורר לכל התנועות הוא בלב, לפיכך אמר ר' אלעזר לב טוב. ומפני זה אמר ר' יוחנן בן זכאי רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם:

פירוש רבינו יונה - איזו היא דרך ישרה שידבק בה האדם - בכל המדות טובות והישרות יש לאדם להדבק בהם ר"ל להדבק במדה אחת להיות שלם בה כי טוב לאדם לאחוז במדה אחת בשלמות ונקל אליו להשיג ממנה אל כל המדות החשובות מהיותו בן כמה מדות ואיננו שלם באחת מהן:

וזהו שאמר ר' אליעזר **עין טובה - ר"ל מדת הנדיבות** שהיא מדה נאה ומשובחת ואחר היות בתכלית הנדיבות על כל פנים ישיג אל המעלות האחרות כי מחמת רוחב לבו ועינו היפה באה אליו המדה הזאת. ואדם כזה ראוי לכל מדה טובה וזהו שכתוב [משלי י"ד כ"א] ומחונן עניים אשריו ר"ל שהעניים הם מוצאין חן בעיניו ונותן להם בעין יפה מלשון [תהלים ק"ב ט"ו] ואת עפרה יחננו שעפר ארץ ישראל ימצא חן בעיניהם:

אמר להם רואה אני את דברי ר' אלעזר מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם - כי אדם שמדה כזאת שוכנת בקרבו טוב הוא גם לחבריו ולשכניו ולכל העולם. **גם מדת הנדיבות יש לו** כי אם הגוף והלב מתנדב לבני אדם לחפץ בכל חפצם ולעשות רצונם כל שכן שיתנדב להם בממונו. וכל מדה טובה תשכון באדם כזה. כי החפץ דבר גדול מן המעשה בלב מרפא. כי הנה המצות פעולת האברים מלאכה לבד היא. ונקלה לעשותה. אך שיתן עינו ולבו שם כל הימים לחשוב מחשבות לעשות מלאכת ה' מרוב הדבקות ואהבתו בשם ית' הוא אליו הדבר הזה:

מחזור ויטרי - לב טוב לשמים ולבריות. שהקב"ה ליבא בעי. שנאמר למען תפש את בני ישר' בלבם. הא למדת שהכל תלוי בלב. ואז לא יבא לידי תקלה.

מהר"ל דרך חיים - ...ויותר מזה מי שעושה חסד לחבירו ומטיב אף בדבר שהוא הפסד אליו וזהו בעל לב טוב שמטיב לאחר **אף אם הוא מפסיד דבר**

עבודת ישראל ליקוטים לאבות - רבי אלעזר בן ערך אומר לב טוב. כי הוא היה כמעין המתגבר שהיה תמיד מתגבר לעבודתו יתברך שמו ולבו בוער בו תמיד לעבודתו יתברך שמו. לזה אמר לב טוב, שלב הוא לשון להב, שצריך שתהא הלהב עולה תמיד לבעור בלבו לעבודתו יתברך שמו:

צער בעלי חיים

ספר החינוך תנא

מצות שחיטה - שכל מי שירצה לאכל בשר (בהמה חיה או עוף) שישחט אותם תחלה כראוי, ולא יהיה לו התר אלא בזביחה, ועל זה נאמר (דברים יב כא) וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך וגו'. ולשון ספרי (כאן) מה מקדשים בשחיטה, אף חלין בשחיטה. כאשר צויתך מלמד שנצטוו משה רבנו על הושט ועל הגרירת, ועל רב אחד בעוף, ועל רב שנים בבהמה... ועוד נאמר בטעם השחיטה מן הצואר ובסכין בדוק, כדי שלא נצער בעלי החיים יותר מדאי, כי התורה התירן לאדם למעלתו לזון מהם ולכל צרכיו ולא לצערן חנם. וכבר דברו חכמים הרבה באסור צער בעלי חיים בבבא מציעא (לב, א) ושבת (קכח, ב) אם הוא באסור דאוריתא, והעלו לפי הדומה שאסור דאורייתא הוא (עיי רמב"ם הל' רוצח פ"יג הי"ג).

ספר החינוך תקנ

שלא לעשות מלאכה בשני מיני בהמות - שלא לחרש בשור ובחמור יחדו, והוא הדין לכל שני מיני בהמה שהאחת היא טהורה והאחת היא טמאה, ולא דוקא חרישה לבד אסורה, אלא הוא הדין לכל מלאכה מהמלאכות, כגון דישה או למשוך עגלה וכל שאר מלאכות, ועל זה נאמר (דברים כב ז) לא תחרש בשור ובחמור יחדו.

...אענה אף אני חלקי, ואומר כי מטעמי מצוה זו, ענין צער בעלי חיים שהוא אסור מן התורה, וידוע שיש למיני הבהמות ולעופות דאגה גדולה לשכן עם שאינם מינן וכל שכן לעשות עמהן מלאכה, וכמו שאנו רואים בעינינו באותם שאינם תחת ידינו, כי כל עוף למינו ישכן, וכל הבהמות ושאר המינין גם כן ידבקו לעולם במיניהן, וכל חכם לב מזה יקח מוסר שלא למנות שני אנשים לעולם בדבר מכל הדברים שיהיו רחוקים בטבעם ומשוונים בהנהגתם, כמו צדיק ורשע, והנקלה בנכבד, שאם הקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינם בני שכל, כל שכן בבני אדם אשר להם נפש משכלת לדעת יוצרם.

חזקוני

לא תחרש בשור ובחמור שהשור מעלה גרה תמיד ואוכל והחמור אינו ד"א מעלה גרה נמצא שזה אוכל וזה מתענה וזהו צער בעלי חיים... רחמיו של הקב"ה על כל מעשיו ואין כח החמור ככח השור.

דעת זקנינים

לא תחרוש בשור ובחמור יחדו. לפי שהשור מעלה גרה, ומצטער החמור כשישמע השור אוכל:

"אין אתם בארץ כנען, כביכול איני לכם לאלוה"

יב:כט כִּי יִכְרִית יִקְזֶק אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אֶתָּה בָּא שְׁמָה לְרִשְׁתָּ אוֹתָם מִפְּנֵיךָ וְיִרְשְׁתָּ אוֹתָם וְיִשְׁבְּתָ בְּאֶרֶץ:

ספרי פיסקא פ

וירשת אותם וישבת, מעשה ברבי יהודה בן בתירה ורבי מתיה בן חרש ורבי חנניה בן אחי רבי יהושע ורבי יונתן שהיו יוצאים חוצה לארץ והגיעו לפלטום וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו את המקרא הזה (דברים יא:לא) וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות את כל החקים האלה אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה.

מעשה ברבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שהיו הולכים לנציבים אצל רבי יהודה בן בתירה ללמוד ממנו תורה והגיעו לצידן וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו את המקרא הזה (שם) וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות את כל החוקים האלה ואת המשפטים אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה חזרו ובאו להם לארץ ישראל.

תוספתא מסכת עבודה זרה פרק ד

הלכה ג - ישרה אדם בארץ ישראל ואפילו בעיר שרובה גוים ולא בחוצה לארץ ואפילו בעיר שכולה ישראל מלמד שישבת ארץ ישרי שקולה כנגד כל מצוות שבתורה וכל הקבור בארץ ישרי כאילי קבור תחת המזבח:

הלכה ד - לא יצא אדם בחוצה לארץ אלא אם כן הולכין חיטין סאתים בסלע אמר ר' שמעי' במה דברים אמוי' בזמן שאין מוצא ליקח אבל בזמן שמוצא ליקח אפילו סאה בסלע לא יצא וכן היה ר' שמעון אומי' אלמלך היה מגדולי הדור ומפרנסי ציבור ועל שיצא לחוצה לארץ מת הוא ובניו ברעב והיו כל ישרי קיימין על אדמתן שני ותהם כל העיר עליהם ותאמרנה הזאת נעמי מלמד שהייתה כל העיר קיימת ומת הוא ובניו ברעב:

הלכה ה - הרי הוא אומי' ושבתי בשלום אל בית אבי שאין תלמי' לומי' והיה יי' לי לאלהים ואוי' לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים כל זמן שאתם בארץ כנען הריני לכם לאלוה אין אתם בארץ כנען כביכול איני לכם לאלוה וכן הוא אומי' בארבעים אלף חלוצי צבא עברו לפני יי' ולפני עמו וכי תעלה על דעתך שישירי מכבשין את הארץ לפני המקום אלא כל זמן שהן עליה כאילו היא מכובשת הא אינן עליה כאילו אינה מכובשת וכן הוא אומי' כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת יי' לאמר לי' עי' אלהים אחרים וכי תעלה על דעתך שדוד עובד עבודה זרה היה אלא דרש דוד ואמי' כל המניח את הארץ בשעת שלום ויוצא לחוצה לארץ כאילו עובד עבודה זרה שני ונטעתים בארץ הזאת באמת בכל לבי ובכל נפשי כל זמן שהן עליה כאילו נטועין הן לפני לפני באמת בכל לבי ובכל נפשי הא אינן עליה כאילו אינן נטועין הן לפני באמת לא בכל לבי לא בכל נפשי :

"ואפילו ממקום שרובו ישראל למקום שרובו גוים, מעלין"

מסכת כתובות קי:

ת"ר: הוא אומר לעלות, והיא אומרת שלא לעלות - כופין אותה לעלות, ואם לאו - תצא בלא כתובה, היא אומרת לעלות, והוא אומר שלא לעלות - כופין אותו לעלות, ואם לאו - יוציא ויתן כתובה. היא אומרת לצאת, והוא אומר שלא לצאת - כופין אותה שלא לצאת, ואם לאו - תצא בלא כתובה; הוא אומר לצאת, והיא אומרת שלא לצאת - כופין אותו שלא לצאת, ואם לאו - יוציא ויתן כתובה

רמב"ם הלכות אישות פרק יג

הלכה יט - ...במה דברים אמורים מחוצה לארץ לחוצה לארץ או מארץ ישראל לארץ ישראל אבל מחוצה לארץ לארץ ישראל כופין לעלות אפילו מנוה היפה לנוה הרע ואפילו ממקום שרובו ישראל למקום שרובו גוים מעלין, ואין מוציאין מארץ ישראל לחוצה לארץ ואפילו מנוה הרע שרובו גוים לנוה היפה שרובו ישראל.
הלכה כ - אמר האיש לעלות לארץ ישראל והיא אינה רוצה תצא בלא כתובה, אמרה היא לעלות והוא אינו רוצה יוציא ויתן כתובה, והוא הדין לכל מקום מארץ ישראל עם ירושלים, שהכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין משם והכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין משם.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן עה

סעיף ג - בד"א, מח"ל לח"ל, מא"י לא"י; אבל מח"ל לא"י, כופין אותה לעלות אפילו מנוה יפה לנוה הרע, ואפילו ממקום שרובו ישראל למקום שרובו עובדי כוכבים. אין מוציאין מא"י לח"ל, ואפילו מנוה הרע לנוה הטוב, ואפילו ממקום שרובו עובדי כוכבים למקום שרובו ישראל.

פתחי תשובה אבן העזר סימן עה

הנה הרמב"ן מנה מצוה זו בכלל מצות מקרא דוירשתם אותה וישבתם בה וכי היא שקולה נגד כל המצות (כדאיתא בספרי) וגם התה"ד בפסקיו סי' פ"ח הפליג בה איברא התוס' בכתובות בשם ר"ח כהן כו' אמנם הרי"ט בתשו' סי' כ"ח ובחי' לכתובות הוכיח דאיזה תלמיד טועה כתבו על שם התוס' ולא דסמכא היא כלל והדין עמו וכ"כ בעל נתיבת משפט וא"כ כל הזמנים שוים לקיום מצוה זו וכן מבואר מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים שכתבו שכופין האשה שתעלה עמו כפשטא דמתני'.

”אחרי השם אלקיכם תלכו...”

דברים פרשת ראה פרק יג פסוק ה

אחרי יקֹזק אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְבוֹ תִדְבְּקוּן :

אבן עזרא - אחרי ה' אלהיכם תלכו - שתעשו על פי יכלתכם כמעשיו, ותרדפו אחרי נתיבותיו. ואותו תיראו - מלשאול למה זה. ואת מצותיו תשמורו - שהם העיקר. ובקולו תשמעו - מה שהם זכר לעיקר. ואותו תעבדו - במעשה. ובו תדבקון - בלב, בראש ובסוף :

מסכת סוטה יד.

ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: אחרי ה' אלהיכם תלכו? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר: כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא! אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, אף אתה הלבש ערומים; הקב"ה ביקר חולים, דכתיב: וירא אליו ה' באלוני ממרא, אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים, דכתיב: ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו, אף אתה נחם אבלים; הקב"ה קבר מתים, דכתיב: ויקבר אותו בגיא, אף אתה קבור מתים.

מהר"ל נתיבות עולם נתיב גמילות חסדים פרק א

...ומה שעל ידי המדה הזאת בפרט אפשר להתדמות לבוראו, מפני שזאת המדה היא מה שעושה האדם בעצמו. כי המשפט לא שייך לומר שהוא הולך בדרכי השם יתברך, כי ההולך הוא הולך מצד עצמו ועושה מעצמו מרצונו ומדעתו וזה נקרא שהוא הולך בדרכי השם יתב' כאשר עושה דבר מדעתו, ואילו המשפט הוא מחויב לעשות משפט ולא נקרא זה שהולך בדרכי הקב"ה, רק כאשר הוא עושה חסד לפניו משורת הדין והוא עושה מדעתו ומרצונו בזה שייך שהולך בדרכי השם יתברך.

רש"י הירש

אחרי ה' וגו': בהתגלות ה' אליכם הוא היה לאלהיכם המנהיג את גורלכם ומדריך את מעשיכם; ואחרי תלכו בנאמנות ואתו תיראו... אל יסית אתכם נביא שלא ללכת אחריו ולירוא אותו וכו'. כבר הערנו שמשמע לשון הכתוב הזה מסייע לתפיסה שאין מדובר כאן רק בהסתה לעבודה זרה אלא מדובר גם בהסתה לכל בגידה בתורת ה'; גם שם העבירה העקרונית על מצוה אחת משולה לעזיבת כל התורה כולה ולהליכה אחרי אלהים אחרים.

"בְּנֵי אֱתֶם לֵה' אֱלֹקֵיכֶם ..."

דברים פרשת ראה פרק יז פסוק א

בְּנֵי אֱתֶם לִיקְנֹק אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא תִשְׁיִמוּ קְרָחַה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת
:כִּי עִם קְדוּשׁ אֱתֶה לִיקְנֹק אֱלֹהֵיךָ וּבְדָבָר בָּחַר יִקְנֹק לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מְכַל
הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה :

רש"י - לפי שאתם בניו של מקום ואתם ראויין להיות נאים ולא גדודים
ומקורחים

אבן עזרא - וטעם בנים - אחר שתדעו שאתם בנים לשם והוא אוהב אתכם
יותר מהאב לבן, אל תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל אשר יעשה לטוב
הוא. ואם לא תבינוהו כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק
יסמכו עליו, כן תעשו גם אתם, כי עם קדוש אתה, ואינך כשאר כל הכנענים,
על כן לא תעשה כמעשיהם.

רמב"ן - ולפי דעתי כי טעם "עם קדוש" הבטחה בקיום הנפשות לפניו
יתברך, יאמר אחרי שאתה עם קדוש וסגלת ה' ולא ישא אלהים נפש וחשב
מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, אין ראוי לכם להתגודד ולהקרח על נפש
ואפילו ימות בנוער.

ספורנו - בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו. שאין ראוי להראות תכלית
הדאגה והצער על הקרוב המת כשנשאר קרוב נכבד ממנו במעלה ובתקות
טוב לפיכך אתם בנים לה' שהוא אביכם קיים לעד אין ראוי שתדאגו
ותתאבלו בתכלית על שום מת

מלבי"ם - בנים אתם לה' אלהיכם, הוא טעם לאיסור גדידה וקרחתה על מת,
כי השם מרחם עליכם כאב על בניו וכל שנדמה לכם שהוא רעה הוא לטובה
ואין לכם לשום קרחתה על מת כי בודאי יאסף במחיצת הצדיקים ויקר בעיני
ה' המותה לבניו, וע"ז השיב ר"מ לר"י שגם אם אין עושין רצונו הם בניו
מצד נפשם שהיא חלק אלוה ולא ישא אלהים נפש, ומביא ראיה ממ"ש
והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם והיל"ל לא בני אתם, מבואר
שזה לא יצויר שיאמר להם שאינם בניו, ופלוגתא זו מובא בקדושין (דף לו),
ושם מוסיף שנאמר בנים סכלים המה ואומר בנים לא אמון בס ואומר בנים
משחיתים, ועיין בספרי האזינו על פסוק שחת לו לא בניו מומם משמע שר"י
הודה לר"מ:

מסכת קידושין דף לו עמוד א

בנים אתם לה' אלהיכם, בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים - אתם קרוים בנים,
אין אתם נוהגים מנהג בנים - אין אתם קרוים בנים, דברי ר' יהודה; רבי
מאיר אומר: בין כך ובין כך אתם קרוים בנים, שנאמר: בנים סכלים המה,
ואומר: בנים לא אמון בס, ואומר: זרע מרעים בנים משחיתים, ואומר:
והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי.

”בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם ...”

דברים פרשת ראה פרק יד פסוק א

בְּנִים אַתֶּם לִיקְוֹק אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא תִשְׁיִמוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת : כִּי עִם קְדוּשׁ אַתֶּה לִיקְוֹק אֱלֹהֵיךָ וּבְדָבָר בְּחַר יְקוֹק לְהִיּוֹת לּוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה :

ספרי - ובד בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים, מלמד שכל אחד ואחד חביב לפני הקדוש ברוך הוא מכל אומות העולם.

ילקוט שמעוני פרשת ראה

לא תתגודדו א"ל הקב"ה לא תצערו עצמכם על מת כשם שהעו"א עושין כשימות להן מת הן מסרטין את גופן ומצערין את עצמן ראה היאך חיבב הקב"ה את ישראל שהוא מצוה אותן שלא יצערו עצמן ויטלו שכר, א"ר תנחום בר חנילאי כתיב חכו ממתקים יש חיך מתוק משל הקב"ה שהוא מזהיר ישראל על שקצים ורמשים שלא יאכלו ונותן להם שכר, יש חיך מתוק מזה! וכן הדם מאכל לכלבים ואסר לישראל לא תאכל דם טול שכר, אף כאן מזהיר לא תתגודדו שלא יצערו עצמם ויטלו שכר. דבר אחר לא תתגודדו לא תשימו אגודות אגודות ותהיו חלוקין אלו על אלו, שלא תשימו קרחה בכס שעה קרח שחלק לישראל ועשאן אגודות אגודות ועשה קרחה בישראל שנבלעו עמו בני אדם הרבה, **ראה חיבה שחיבב הקב"ה את ישראל, א"ר שמעון בן יוחאי ראה בכמה לשונות חיבבן הקב"ה**, קרא אותן בנים וחזר וקרא אותם עם קדוש בפרשה זו, ושלשה פעמים יחד שמו עליהן בפרשה זו, בנים אתם לה' אלהיכם, כי עם קדוש אתה לה' ובד בחר ה' אלהיך, א"ל הקב"ה לישראל בעוה"ז בחרתי בכס ויחדתי שמי עליכם, לעתיד לבא אני בכבודי מתהלך ביניכם והתהלכתי בתוכם וגו'.

רבינו בחיי - ...ומנהג האמוריים היה לפי שהיו עושין מן העולם הזה עיקר וכאשר ימות להם מת ויאבד מביניהם הנה הוא אבוד לעולם, אבל אתם אינכם כן, כי: בנים אתם לה' אלהיכם, ודרך האב להוריש לבנו מנה יפה שיש לו, ולפיכך העוה"ב שבראתי הוא מעותד לכם, ועל כן אי אתם רשאין להתגודד על המת ולא למרט שער הראש כי בטוחים אתם שאם יאבד הגוף בעוה"ז שתירשו חיי העוה"ב שהוא העיקר, וזהו שאמר: כי עם קדוש אתה לה' אלהיך, וענין "קדוש" נבדל, יאמר: לפי שאתם בדלים משאר בני נח, כענין: (ויקרא כ, כו) "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי".

רש"י הירש - כי עם קדוש אתה וגו'. לא "גוי קדוש" באחדותו כלפי חוץ אלא "עם קדוש" המאוחד בעיצובו החברתי הפנימי למרות ריבוי חוליותיו. **החברה הלאומית של העם הזה קנויה לה' וכל חוליותיה שוות בקדושתן וביחסן הישיר אל ה'**, ועצם החזון הזה של חברה אנושית הקנויה לה' וחיים חברת - עם מלאים הבנויים על בסיס ההשתעבדות לה' - הוא הייעוד שלשמו נבחרת בידי ה' :

הפטרה – "כָּל כְּלֵי יוֹצֵר עֲלֶיךָ לֹא יִצְלַח וְכָל לְשׁוֹן תִּקְוִים אֶתְּךָ

לְמִשְׁפָּט תִּרְשִׁיעֵי זֹאת נִחַלַת עֲבָדֶי יִקְוֶה וְצִדְקָתְךָ מֵאֵתִי נֶאֱמָר יִקְוֶה:

אברבנאל

והנה אמר כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, לפי שהאומות היום הזה בחלוף דתיהם, מהם יכריחו דתם לא מויכוח שלא יחפצו בטענות, אבל יאמרו שמי שיסתור דתם יהרגוהו וזה ענין אומת ישמעאל. ומהם יעשו להכרחתה ויכוחים וטענות והיקשים עיוניים, וזה ענין חכמי אדום שנתיסדו בחכמת הדבור, לכן אמר הנביא כנגד שניהם כל כלי יוצר עליך לא יצלח בדרך מלחמה כמשפט בני ישמעאל וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי בדרך הויכוח במשפט בני אדום, לפי שזאת נחלת עבדי השם וצדקתם שלא יזיקם דבר ולא בחיל ולא בכח ולא בטענות הלציות כוזבות:

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת תולדות

זשה"כ כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לי תקום אתך למשפט תרשיעי (ישעיה נד) אתה מוצא ישראל אומרים לפני הקב"ה רבון העולמים ראה האידך העכו"ם משתעבדין בנו אין להם מלאכה אחרת אלא יושבין ומתיעצין עלינו שנא' שבתם וקימתם הביטה אני מנגינתם (איכה ג) אמר להן הקב"ה מה הן מועילין גוזרין עליכם גזירות ואני מבטלן ושוברן שנא' אני מנגינתם כד"א (בראשית יד) וברוך אל עליון אשר מגן צריך וגו', ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היאורה וגו' (שמות א) ורוח הקודש צווחת (איכה ג) מי זה אמר ותהי ה' לא צוה פרעה צוה ה' לא צוה אלא וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, המן בקש להשמיד את כל היהודים וה' לא בקש (אסתר ט) ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים וגו' בלק ובלעם בקשו לקלל את ישראל וה' לא בקש שנאמר (דברים כג) ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם וגו', לפיכך כתיב מי זה אמר ותהי ה' לא צוה, הוי כל כלי יוצר עליך לא יצלח, אדריאנוס אמר לרבי יהושע גדולה הכבשה העומדת בין שבעים זאבים, אמר ליה גדול הוא הרועה שמצילה ושומרה ושוברן לפנייה, הוי כל כלי יוצר עליך לא יצלח.